

про переважання певних когнітивних стилів студентів у індивідуальних особливостях взаємодії з текстом. Виділено характерні для переробки текстової інформації когнітивні стилі особистості, а саме: імпульсивність, рефлексивність, полезалежність, полenezалежність. Описано способи отримання та переробки інформації за результатами читацької діяльності. Експериментально доведено взаємозв'язок швидкості читання та когнітивного стилю особистості. Показано методи роботи з текстом з урахуванням когнітивного стилю особистості. Наведено приклади практичних вправ для поліпшення читацької діяльності з урахуванням когнітивних стилів особистості імпульсивності, рефлексивності, полезалежності, полenezалежності. Зроблено висновок про необхідність врахування особливостей когнітивних стилів полезалежності, полenezалежності, імпульсивності та рефлексивності при навчанні читанню іноземною мовою.

Ключові слова: когнітивний стиль особистості, імпульсивність, рефлексивність, полезалежність, полenezалежність, навчання читанню, переробка інформації, експериментальне дослідження, взаємодія з текстом.

Бондарь С. И. Психологические феномены личности в процессе изучения иностранного языка. В статье рассматриваются психологические особенности личности, а именно когнитивные стили личности и их связь с учебной деятельностью студентов во время изучения иностранных языков. Проанализированы спектр исследований по касательной тематики. Уделяется внимание психологическим характеристикам обучения чтению как одному из важных аспектов изучения иностранного языка. Отмечается, что когнитивные стили и чтение имеют общий знаменатель: чтение - это переработка информации, а когнитивные стили - это способ переработки информации. Выдвинута гипотеза о преобладании определенных когнитивных стилей студентов в индивидуальных особенностях взаимодействия с текстом. Выделены характерные для переработки текстовой информации когнитивные стили личности. Описаны способы получения и переработки информации по результатам читательской деятельности. Экспериментально доказана взаимосвязь скорости чтения и когнитивного стиля личности. Показано методы работы с текстом с учетом когнитивного стиля личности. Приведены примеры практических упражнений для улучшения читательской деятельности с учетом когнитивных стилей личности импульсивности, рефлексивности, полезависимости, полenezависимости. Сделан вывод о необходимости учета особенностей когнитивных стилей полезависимости, полenezависимости, импульсивности и рефлексивности при обучении чтению на иностранном языке.

Ключевые слова: когнитивный стиль личности, импульсивность, рефлексивность, полезависимость, полenezависимость, обучение чтению, переработка информации, экспериментальное исследование, взаимодействие с текстом.

Відомості про автора:

Бондар Світлана Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов та ІКТ Академії праці, соціальних відносин і туризму.

Статтю подано до друку 16.12.2016.

УДК 316.47.37.018.32.

© Л. А. Девіс, 2017

Л. А. Девіс (м. Слов'янськ)

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ СПІЛКУВАННЯ ТА ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ З ДОРОСЛИМИ І ОДНОЛІТКАМИ В УМОВАХ ПСИХІЧНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ

Девіс Л. А. Проблема розвитку спілкування та взаємодії дітей з дорослими і однолітками в умовах психічної депривації. Науковці зазначають, що досвід спілкування з людьми виступає основним джерелом, під впливом якого у дітей формується система

відношення до себе, до світу та до інших людей. Спостереження за вихованцями дитячого будинку свідчать про те, що вони відчувають загострену необхідність у спілкуванні. Аналізуючи особливості розвитку спілкування та взаємодії з дорослими дітьми, що виховуються у закладах інтернатного типу, психологи помітили значні відхилення порівняно з розвитком спілкування дітей, що виховуються у родині.

Перш за все, вихованці інтернатів зовсім інакше спілкуються з людьми, вони виявляють підвищений інтерес до дорослого, ніж сімейні діти, але для них характерна знижена активність у спілкуванні з дорослими, окреслене прагнення до примітивних індивідуальних контактів, слабо розвинений інтерес до ділової співпраці. Характерною особливістю також є виключиність дорослого із пізнавальної діяльності дитини та ділової співпраці з ним. Психологи зазначають, що практично не спостерігалось прагнення дітей до співпраці з дорослим. Діти не намагаються привернути його увагу до предметів, разом з ним вивчати їх, задавати пізнавальні питання. Під час читання книг вихованці дитячого будинку практично не виявляли ніякої пізнавальної активності, не задавали запитань, не висловлювали свої думки щодо прочитаного.

Таким чином, несформована прихильність до дорослого та неспроможність вихованців інтернату налагодити продуктивну співпрацю та спілкування з людьми не розвиває бажання дитини наслідувати їх дії як зразок, а це не сприяє засвоєнню дитиною культурних досягнень людства та її орієнтації у навколишньому середовищі.

Ключові слова: психічна депривація, спілкування, співпраця, взаємодія, вихованці школи – інтернату.

Постановка проблеми. У наукових дослідженнях зазначають, що на протязі усього періоду розвитку дитини взаємодія та спілкування з дорослими і однолітками залишається важливим фактором у формуванні особистості. Експериментальні дослідження психологів показують, що у вихованців закладів інтернатного типу спостерігаються значні відхилення у розвитку повноцінного спілкування та ефективної взаємодії з навколишніми людьми. Відсутність повноцінного досвіду спілкування з людьми виступає основним джерелом, під впливом якого у вихованців інтернату деформується система відносин особистості до себе та до інших. Таким чином, проблема розвитку спілкування та взаємодії дітей з дорослими та однолітками набуває важливого значення для розвитку особистості.

Аналіз наукових досліджень. Як показують дослідження психологів І.В. Дубровіної, А.Г. Рузької та інших фахівців, досвід спілкування та взаємодії з дорослими та однолітками є одним із засобів організації поведінки дітей, що активно сприяє узагальненню даних індивідуального досвіду. Науковці підкреслюють, що досвід взаємодії та спілкування з людьми виступає основним джерелом, під впливом якого у дітей формується відношення до світу та до інших людей, а також, завдяки спілкуванню та взаємодії дитини набуває знання про навколишнє середовище та уявлення про еталони та моральні норми, що існують у суспільстві. Спостереження за дітьми свідчать про те, що вони відчувають загострену необхідність у спілкуванні й доброзичливому ставленні до них дорослих. Дослідження психологів показують, що вихованці інтернатного закладу в різних ситуаціях виявляють значно менший інтерес до однолітків, що свідчить про недостатній розвиток потреби у спілкуванні. Негативний вияв стосовно однолітків часто несе у собі незадоволення та агресію, що інколи виникає без реальних підстав [7].

Аналізуючи зміст контактів вихованців інтернату з товаришами, психологи зазначають їх одноманітність, відсутність планування і розвитку сюжету, розподілу ролей. Ігрові дії з елементами заміни діти виконують не замислюючись над ними, їх не хвилює і позиція ролі персонажа. Контакти дітей із дитячого будинку зводилися до конкретних зауважень і звертань,

були емоційно бідними і ситуативними. Таким чином, відсутність повноцінного спілкування з дорослими є причиною несформованості спілкування дітей з однолітками. Характерною рисою є також виключиність дорослого із пізнавальної діяльності дитини та ділової співпраці з ним. Психологи також зазначають, що практично не спостерігалось прагнення дітей до співпраці з однолітками і дорослими та бажання що-небудь робити разом з ними. Під час читання книг вихованці інтрнатного закладу практично не виявляли ніякої пізнавальної активності, не задавали запитань, не висловлювали свої думки щодо прочитаного. Психологи також констатують, що у вихованців закладів інтернатного типу домінує прагнення до примітивних індивідуальних контактів, а також, слабо розвинений інтерес до ділової співпраці з дорослими [9].

Як відомо, спілкування дитини з дорослими залишається найважливішою сферою їх життя. Дослідження психологів довели, що відхилення у розвитку адекватних форм спілкування дітей з дорослими впливає на розвиток самосвідомості дитини та її пізнавальної і мотиваційної сфери. У дослідженнях М.І.Лісіної виявлено новий аспект взаємозв'язку розвитку особистості та її емоційної сфери з спілкуванням. Фахівці шляхом спостереження за взаємодією матері та дитини виявили, що емоції є головним засобом їх спілкування, а не наслідування. Таким чином, особистість набуває можливість проникнути в емоційний стан іншої людини, зрозуміти її мотиви і особливості її поведінки, зрозуміти та пережити спільні з нею почуття. Тільки у співставленні себе з іншими, в процесі ідентифікації, людина одержує можливість пізнати себе як самостійного суб'єкта. Ідентифікуючись з іншими, дитина виявляє довіру до людей, збагачуючи свій внутрішній світ досягненнями всього людства, але при цьому зберігає тотожність з собою [5].

Метою статті є дослідження особливостей впливу психічної депривації на розвиток сфери спілкування та взаємодії дитини з однолітками і дорослими.

Виклад основного матеріалу та результати досліджень. В сучасній психології, не втрачає своєї значущості розв'язання проблеми впливу психічної депривації на розвиток особистості. Діти, що виховуються поза родиною позбавлені чуттєвості по відношенню до близьких дорослих, не вміють розрізняти позитивні і негативні емоції, а також, не сприймають аналогічні переживання інших людей. Дослідження учених також показали, як залежить відношення до інших від зворотного зв'язку. Вони вивчали негативний зворотний зв'язок і довели, що при цьому відбувається зниження рівня самоповаги індивіда, а також різко зростає тривожність, яка утруднює спілкування з однолітками та дорослими і знижує пізнавальну діяльність дитини.

М.П. Аралова вказує на провідну роль у розвитку особистості дитини повноцінних взаємовідносин з однолітками. У наукових працях психолог підкреслює, що у закладах інтернатного типу діти відчувають страх фізичної та вербальної агресії з боку однолітків, болісно переживають свої невдачі, бояться отримати негативну оцінку результатів учбової діяльності. Більшість психологів також вказують, що формування відношення дитини до однолітків виявляється безпосередньо пов'язаним зі здатністю відноситися до самого себе як до "іншого", а до іншого як до самого себе. Ця здатність розвивається у дитини в ситуації, коли його "Я" і інша людина утворюють єдину зв'язну структуру, в якій вони взаємно підтримують один одного. Таким чином, дитина ще не знаючи свого "Я", більше живе в іншому, ніж в самому собі, вона зливається в своїй діяльності безпосередньо з тим, кого вона наслідує [1].

У випадку психічної депривації, особистісні зв'язки дитини з іншими людьми набувають своєї специфіки. Дослідження психологів показують, що зміна і наявність великої кількості осіб, що доглядають за дітьми, перешкоджає становленню довготривалих і глибоких емоційних зв'язків особистості. Така позиція позбавляє дитину можливості пережити на емоційному рівні

почуття єднання з дорослим. Таким чином, дитина позбавляється можливості емоційно підключитися до світу іншої людини. Аналізуючи повноцінні позитивні емоційні зв'язки дитини з близькими дорослими, не можна не помітити той факт, що такі відношення не завжди мають місце в дійсності. В даний період відзначається значне збільшення функціонально-неспроможних сімей і зростання кількості дітей, позбавлених батьківської опіки. Діти, що виховуються в закладах інтернатного типу, формуються в ситуації значно порушених афективно-особистісних зв'язків з дорослими. У дітей, позбавлених батьківської опіки менше позитивних емоцій, ніж у дітей із благополучних родин, їх емоційні прояви більш негативні та невиразні [3; 10].

Як показують дослідження Й. Лангмейер і З. Матейчек, більшість описаних порушень у розвитку дитини пов'язані з дефектом формування особистісно значущих відношень з дорослими. Відчуття любові до матері, на думку психологів, гальмує страх і агресію, які виникають у дитини, як реакцію на прояв нових подразників. Ці почуття проявляються лише в ситуаціях реальної небезпеки. На думку психологів, почуття любові, страху й пізнавальної активності дитини тісно взаємопов'язані. Присутність поруч матері, як об'єкта захисту й безпеки, дозволяють дитині при зіткненні з новим і невідомим відчувати не страх і неспокій, а інтерес, допитливість й активність. Пізнавальна активність дитини найчастіше виявляється під час гри. У вихованців інтернату, які відчують страх і неспокій, спостерігається порушення в ігровій та учбовій діяльності. Як обґрунтовують науковці, основи шкільного життя пронизують взаємодію учителя й учнів, у процесі якого вони постійно оцінюють один одного. У ході цієї взаємодії формуються установки й очікування, пов'язані з поведінкою один одного. Більшість психологів, досліджуючи відношення учнів з низьким рівнем успішності у навчанні до себе та до інших, встановили, що значна їх кількість володіє низькою самооцінкою. Автори пояснюють це тим, що учитель постійно порівнює їх з іншими, більш успішними дітьми, наносячи тим самим шкоду відношенню дитини до себе та до однолітків. Дослідження психологів підтверджують думку про те, що більшість дітей, які відчують негативне відношення до себе, не проявляють особливої активності в процесі навчальної діяльності та у спілкуванні з однолітками, оскільки в учителя на початку сформувалась певна установка на дитину як на слабкого «недорозвиненого» учня [4].

Значні відхилення від норми були також зафіксовані у розвитку пізнавальної сфери вихованців дитячого будинку. Ці порушення виявляються у тому, що діти не справляються із завданнями, які не пов'язані з практичними діями і передбачають внутрішню, цілеспрямовану активність. Діти, що ростуть поза родиною, відстають від ровесників також за рівнем розвитку довільності, вони погано володіють своєю поведінкою, не спроможні планувати свої дії, імпульсивні, ситуативні, не вміють зосередитися на певному занятті. Під час гри часто порушують правила, не дотримуються сюжету, спонтанно зосереджуються то на одному, то на іншому. Дослідження О.М. Прихожан та Н.М. Толстих показують, що діти з дитячого будинку не вміють грати ні в сюжетно-рольові ігри, ні в ігри за правилами. Для них доступні найпростіші ігри-маніпуляції, характерні для трьохрічних дітей. Психологи підкреслюють, що невміння вихованців дитячого будинку гратися – перший показник їх непідготовленості до шкільного навчання. Крім цього, неготовність до школи виявляється у недостатньо високому рівні їх психічного розвитку, у порушенні розвитку мотиваційної підготовки дитини до школи. Незважаючи на підвищений інтерес дитини до дорослого і прагнення виконати будь-яке завдання педагога, психологи зафіксували, що це прагнення носити специфічний характер. За прагненням дитини до виконання завдань педагога стоїть не сприйняття задачі як навчальної, тобто такої, яку задають учню, щоб чомусь навчився, а його прагнення будь-якою ціною отримати позитивну оцінку педагога, привернути його увагу до себе [6].

Дослідження психологів обґрунтовують взаємозв'язок між наступними порушеннями розвитку самосвідомості і недорозвитком почуття власної цілісності. У зв'язку з цим психологи підкреслюють роль контактів з матір'ю та соціальним оточенням, які створюють основу для накопичення дитиною досвіду, що допомагає їй усвідомити свої якості та можливості. Таким чином науковцями виявлено високий взаємозв'язок між рівнем особистісної депресії і рівнем самосприйняття, а також виявлена висока кореляція між розвитком когнитивного компоненту самосвідомості дитини і відчуттям особистісної захищеності. Як показав аналіз, у вихованців дитячого будинку дане прагнення виражає несформованість у дітей можливості віднести до дорослого як до вчителя і виконати його завдання як навчальне. Усі вищенаведені фактори, а саме, відсутність адекватних взаємовідношень між педагогом і вихованцями інтернату негативно впливає на процес становлення учбової діяльності і розвитку особистості дитини в цілому. Крім цього, підвищуються деструктивні тенденції у системі відношень дитини до самої себе та інших людей. Якщо при цьому пам'ятати, що в шкільному віці дитина повинна переважно засвоїти завдання, мотиви і норми відношень між людьми, то стає наглядним той факт, що на цьому етапі дитина також не досягла цієї мети і не зуміла повністю опанувати провідну діяльність, спрямовану на вирішення висунутих завдань [8].

Автори звертають увагу на те, що емоційне спілкування з дорослим у вихованців дитячого будинку носить характер деякої надмірності та екзальтації через незадоволення дитиною даним ставленням. Єдиною метою різноманітних дій у цих дітей є отримання ласки дорослого чи фізичних та інших безпосередньо-емоційних контактів. Через це у співвідношенні ділових і афективних аспектів спілкування домінують останні. Психологи також вказують на необхідність організації таких відношень між дорослими і дітьми, у яких могла б проявитися готовність дорослого прийняти особистість дитини такою, яка вона є, що повинно сприяти розвитку в неї адекватного уявлення про себе. Роль дорослого полягає в тому, щоб направити дитину до реально досяжних цілей, допомагати їй в оволодінні предметами і головна умова при цьому – оцінювати її успіхи не стільки відносно будь-яких зовнішніх стандартів, скільки відносно динаміки власного розвитку [9].

У працях психологів також детально вивчено такий параметр самосвідомості, як самовідношення дитини, що формується в умовах деривації сімейної взаємодії. До певного періоду, як стверджують фахівці, воно є лінійною функцією від відношення з боку дорослого, перш за все матері. Таким чином, неповага дорослих до дитини переходить у дефект самовідношення, впритул до неприязні до самої себе. У самопізнанні дитини однак відбувається обертальність цієї логіки: насправді вона негативно відноситься до себе тому, що так відносяться до неї інші, але вона сама сприймає це відношення інших як наслідок своєї «об'єктивної слабкості». Автори стверджують, що дитина починає оцінювати себе як гарну і погану в залежності від внутрішньої позиції, яка є лише формою засвоєння батьківської думки. Відбувається заміна безпосередньої оцінки дорослого на внесену цим дорослим внутрішню систему самооцінок. Дійсно, адже норми і зразки існують для дитини не через свій досвід, а через авторитарність осіб, які проголосили ці норми і втілення їх у свідомість дитини. При цьому, у випадку виникнення негативного відношення до дитини, безпосередньо маркує її власні риси як погані і лише після того дитина виводить погане відношення оточуючих до себе і власний недолік самоповаги [4; 7].

М.І. Лісіна дала фундаментальне обґрунтування положенню про те, що відношення з дорослим приводять до створення різноманітних продуктів, серед яких одне з головних місць займає взаємовідношення дитини з іншими людьми і образ себе. Згідно концепції автора, характер взаємодії та спілкування з дорослими обумовлює особливості самосвідомості дитини. Автор підкреслює, що взаємовідношення людей носять вибіркового характеру. Вибірковість у

відношеннях визначається людиною. Вибірковість взаємовідношення між людьми в значній мірі залежить від комунікативної потреби. Партнер, який дозволяє дитині задовольняти потреби у спілкуванні на досягнутому рівні розвитку, викликає у неї симпатію. Образ самого себе, указує автор, виникає у дитини в ході життєвої практики, досвіду індивідуальної діяльності і досвіду спілкування з батьками. Важливу роль при цьому відіграє функціонування організму, який створює основу для самовідчуття дитини. У якості джерела і фактора розвитку відношення дитини до себе, автор виділяє предметну діяльність, яка перетворює оточуючий світ і має соціально-історичний характер. У дослідженнях М.І.Лісіної та ін. психологів також виявлено новий аспект взаємозв'язку розвитку особистості та її емоційної сфери з спілкуванням. Фахівці шляхом спостереження за взаємодією матері та дитини виявили, що емоції є головним засобом їх спілкування, а не наслідування. Завдяки зв'язкам з близькими дорослими дитина одержує нову інформацію про внутрішній світ іншої особистості, вчиться розрізняти позитивні і негативні емоції. Таким чином, особистість набуває можливість проникнути в емоційний стан іншої людини, зрозуміти її мотиви і особливості її поведінки, зрозуміти та пережити спільні з нею почуття. Тільки у співставленні себе з іншими, в процесі ідентифікації, людина одержує можливість пізнати себе як самостійного суб'єкта. Ідентифікуючись з іншими, дитина виявляє довіру до людей, збагачуючи свій внутрішній світ досягненнями всього людства, але при цьому зберігає тотожність з самою собою [5].

Існує ще один важливий фактор, який значно впливає на емоційний стан дитини, це вплив однокласників. Зі вступом до школи відношення дитини до себе та до інших піддається різноманітними змінами, під впливом нового для неї соціального оточення. Як правило, успішна діяльність, більш високий рівень компетентності зазвичай піднімає самооцінку дитини. Її саморозуміння і самовідношення видозмінюється під впливом порівняння своїх результатів з результатами інших школярів. У дослідженнях учених також обґрунтована думка про те, що в умовах депривації сімейної взаємодії знижується рівень готовності особистості до співпереживання, що приводить до формування негативної напруженості на інших людей. Емоційні реакції знедолених дітей відрізняються більш високою напруженістю, афективними зривами та загальним нахилом емоційної фрустрації, зусиллям агресії. У випадку реалізації потреби щодо визнання у дітей, які розвиваються в умовах деривації сімейної взаємодії, більш яскраво проявляються негативні емоції по відношенню до неуспішної в будь-якій діяльності дитини [6].

Психологи Л.М. Галігузова, С.Ю.Мещерякова та Л.М.Царегородська вказують на необхідність організації таких стосунків між дорослими і дітьми, у яких могла б проявитися готовність дорослого прийняти особистість дитини такою, яка вона є, що повинно сприяти розвитку адекватного уявлення особистості про себе. Роль учителя полягає в тому, що він повинен направити дитину до реально досяжних цілей, допомагати їй в оволодінні предметом і головна умова при цьому – оцінювати її успіхи не стільки відносно будь-яких зовнішніх стандартів, скільки відносно динаміки власного розвитку [2].

Більшість вітчизняних та зарубіжних психологів особливо виділяють думку про те, що повноцінний розвиток особистості дитини формується від народження та залежить від відношення до неї близьких дорослих. Сукупність усіх уявлень про себе є в дитинстві найменш структурованою, у той же час вона володіє і найбільшою пластичністю. Психологи підкреслюють, що саме в цей період міжособистісні стосунки та продуктивна взаємодія з дорослими, набувають особливого значення для розвитку особистості дитини. У зв'язку з цим психологи підкреслюють роль контактів з соціальним оточенням, які створюють основу для накопичення дитиною досвіду, що допомагає їй усвідомити свої якості та можливості. Якщо дитина позбавлена можливості брати участь у повноцінних людських стосунках, це деформує систему відношення особистості до себе, до інших, та до світу в цілому [1].

Висновки. Таким чином, дослідження вітчизняних та закордонних психологів підкреслюють значні відхилення у розвитку спілкування та відношення до себе та до інших вихованців закладів інтернатного типу. Треба відзначити, що головні завдання розвитку особистості, вихованці дитячого будинку не вирішують належним чином. Головним чинником у цьому є неспроможність дитини налагодити продуктивну співпрацю та спілкування з дорослою людиною. Внаслідок несформованої прихильності до дорослого не розвивається бажання дитини наслідувати її дії як зразок, а це в свою чергу, в цілому, не сприяє засвоєнню дитиною культурних досягнень людства та її орієнтації у навколишньому середовищі.

Дослідження психологів обґрунтовують взаємозв'язок між наступними порушеннями розвитку самосвідомості і недорозвитком почуття власної цілісності. Стає очевидним і знаходить своє підтвердження також думка про вплив раннього тілесного досвіду на розвиток відношення індивіда до інших та до себе. Порушення афективно-особистісних зв'язків дитини з близькими дорослими є першопричиною розвитку наступних відхилень у формуванні особистості. Порушений механізм ідентифікації також не дозволяє дитині повноцінно усвідомлювати свою сутність через пізнання сутності іншої людини, а видозмінений процес відокремлення замість індивідуалізації особистості, породжує відчуження, яке проявляється в негативному відношенні до себе та до інших, що, в цілому перешкоджає повноцінному розвитку її індивідуальності.

Література

1. *Аралова М.П.* Психологические особенности общения со взрослыми и сверстниками выпускников школы-интерната: автореф. дис. на соискание науч.степени канд. психол. наук: спец.19.00.07 "Педагогическая психология"/ М. П. Аралова. — М., 1991. — 22 с.
2. *Галигузова Л. Н.* Психологические аспекты воспитания детей в домах ребенка и детских домах / Л. Н. Галигузова, С. Ю. Мещерякова, Л. М. Царегородцева // Вопросы психологии. — 1990. — № 6. — С. 17—25.
3. *Зальсина И.А.* Некоторые особенности психического развития дошкольников, воспитывающихся вне семьи / И. А. Зальсина, Е. О. Смирнова // Вопросы психологии. — 1985. — № 4. — С. 31—38.
4. *Лангмейер И.* Психическая депривация в детском возрасте / И. Лангмейер, З. Матейчек; пер. Г. А. Овсянникова. — Изд. 1-е русск. — Прага : ЧССР, 1984. — 334 с.
5. *Лисина М. И.* Развитие познавательной активности детей в ходе общения со взрослыми и сверстниками / М. И. Лисина // Вопросы психологии. — 1982. — № 4. — С.18—35.
6. *Прихожан А. М.* Развитие личности в условиях психической депривации / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых // Формирование личности в онтогенезе / под ред. И. В. Дубровиной. — М. : Просвещение, 1991. — 159 с.
7. *Психическое развитие воспитанников детского дома* / под ред. И. В.Дубровиной, А. Г. Рузской. — М. : Педагогика, 1990. — 264 с.
8. *Смирнова Е. О.* Теория привязанности : концепция и эксперимент / Е. О. Смирнова // Вопросы психологии. — 1995. — № 3. — С. 139—149.
9. *Стрюк К. I.* Особливості спілкування дітей-сиріт в умовах дитячого будинку / К. I. Стрюк // Педагогіка і психологія. — 1999. — № 3. — С. 73-76.
10. *Bowlby J.* Maternal care and mental health. Geneva: World Health Organization, 1951.

Транслітераційний переклад використаних літературних джерел

1. *Aralova M.P.* Psihologicheskie osobennosti obscheniya so vzroslyimi i sverstnikami vyipusnikov shkolyi-internata: avtoref. dis. na soiskanie nauch.stepeni kand. psihol. nauk:spets.19.00.07 "Pedagogicheskaya psihologiya"/ M. P. Aralova. —M., 1991.—22s.

2. Galiguzova L. N. Psihologicheskie aspekty vospitaniya detey v domah rebenka i detskih domah / L. N. Galiguzova, S. Yu. Mescheryakova, L. M. Tsaregorodtseva // Voprosy psihologii. — 1990. — # 6. — S. 17—25.
3. Zalyisina I.A. Nekotorye osobennosti psihicheskogo razvitiya doshkolnikov, vospityivayuschihysya vne semi / I. A. Zalyisina, E. O. Smirnova // Voprosy psihologii. — 1985. — # 4. — S. 31—38.
4. Langmeyer I. Psihicheskaya deprivatsiya v detskom vozraste / I. Langmeyer, Z. Mateychev; per. G. A.Ovsyannikova. — Izd. 1-e russk. — Praga : ChSSR, 1984. — 334 s.
5. Lisina M. I. Razvitie poznavatelnoy aktivnosti detey v hode obscheniya so vzroslyimi i sverstnikami / M. I. Lisina // Voprosy psihologii. — 1982. — # 4. — S.18—35.
6. Prihozhan A. M. Razvitie lichnosti v usloviyah psihicheskoy deprivatsii / A. M. Prihozhan, N. N. Tolstyih // Formirovanie lichnosti v ontogeneze / pod red. I. V. Dubrovinoy. — M. : Prosveschenie, 1991. — 159 s.
7. Psihicheskoe razvitie vospitannikov detskogo doma / pod red. I. V.Dubrovinoy, A. G. Ruzskoy. — M. : Pedagogika, 1990. — 264 s.
8. Smirnova E. O. Teoriya privyazannosti : kontseptsiya i eksperiment / E. O. Smirnova // Voprosy psihologii. — 1995. — # 3. — S. 139—149.
9. Stryuk K. I. Osoblivosti spllkuvannya dltey-sirlt v umovah dityachogo budinku / K. I. Stryuk // Pedagogika i psihologiya. — 1999. — # 3. — S. 73-76.
10. Bowlby J. Maternal care and mental health. Geneva: World Health Organization, 1951.

Девис Л. А. Проблема развития общения и взаимодействия детей со взрослыми и сверстниками в условиях психической депривации. Ученые отмечают, что опыт общения с людьми выступает в качестве основного источника, под воздействием которого у детей формируется система отношения к себе, к миру и к другим людям. Наблюдения за воспитанниками учреждений интернатного типа свидетельствуют о том, что они чувствуют обостренную необходимость в общении. Анализируя особенности развития общения и взаимодействия детей, психологи отметили значительные отклонения у воспитанников интерната по сравнению с детьми, которые воспитываются в семье.

Прежде всего, воспитанники детского дома совсем иначе общаются с людьми, они проявляют повышенный интерес к взрослому, чем семейные дети, но для них характерна сниженная активность в общении со взрослыми, очерченное стремление к примитивным индивидуальным контактам, слабо развитый интерес к деловому сотрудничеству. Характерной особенностью является также выключенность взрослого из познавательной деятельности ребенка и делового сотрудничества. Психологи отмечают, что практически не наблюдалось стремление детей к сотрудничеству с взрослым. Дети не пытаются привлечь его внимание к предметам, вместе с ним изучать их, задавать познавательные вопросы. Во время чтения книг воспитанники детского дома практически не выявляли никакой познавательной активности, не задавали вопросов, не выражали свои мнения относительно прочитанного.

Таким образом, несформированная привязанность к взрослому и невозможность воспитанникам интерната наладить продуктивное сотрудничество и общение с людьми не способствует усвоению ребенком культурных достижений человечества и его ориентации в окружающей среде.

Ключевые слова: психическая депривация, общение, сотрудничество, взаимодействие, воспитанники школы – интерната.

Devis L. A. Psychological features of communication and relationships of pupils in boarding school. Analyzing the development of communication and the relationships between children in boarding schools, psychologists pay attention to significant deviations that occur in the

earliest stages of ontogeny. The researchers assert that experience of communication is the main source that influences children and forms their attitude to the other people and themselves. Monitoring at boarding schools indicates a great need for communication and adults' friendly attitude to them adults.

Analyzing the characteristics of communication and interaction of children with adults psychologists mention that children who are brought up in an orphanage differ in the development of communication with children who are brought up in the family. First of all, the orphans communicate quite differently with people they show increasing interest than children in adult family, but they are characterized by reduced activity in communicating with adults, by primitive desire to individual contacts, by poorly developed an interest in business cooperation. Business cooperation between a child and adult is very necessary to be analysed.

Psychologists say that almost no child has a desire to work with adults, the desire to do something with him. Children are not trying to attract attention to his toys, to study them, to ask cognitive questions. During reading activity the orphans practically do not show any interest, they do not ask questions, do not express their points of view. Thus, the emerging commitment to adult and failure to establish a boarding productive cooperation and communication with people shows the child does not develop the desire to follow the steps of adults as a model, promoting the absorption of child's cultural achievements of mankind and its orientation in the environment.

Keywords: psychological deprivation, interrelation, communication, collaboration, children in boarding schools.

Відомості про автора:

Девіс Лариса Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології Донбаського державного педагогічного університету.

Статтю подано до друку 19.10.2016.

УДК 056.34:616.896–053.2

© І. В. Сухіна, 2017

І. В. Сухіна (м. Київ)

ДОМАШНЄ ВІЗИТУВАННЯ ЯК ВИД ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ БАТЬКАМ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРА РАНЬОГО ВІКУ

Сухіна І. В. Домашнє візитування як вид психологічної допомоги батькам дітей з розладами аутичного спектра раннього віку. Домашнє візитування розглядається у статті як вид ранньої психологічної допомоги батькам, які виховують дітей з розладами аутичного спектра (РАС). Застосування технології домашнього візитування, в межах системи раннього втручання, дозволяє надавати психологічну допомогу сім'ям, які виховують дітей з РАС раннього віку. Робота, яка проводиться фахівцями в рамках домашнього візитування, сприяє корекції розвитку дітей та їхній подальшій адаптації у суспільстві шляхом створення оптимальних умов для розвитку дитини за місцем проживання. У статті розглядаються принципи застосування технології домашнього візитування та завдання, які постають перед спеціальними психологами, що працюють з сім'ями, які виховують дітей з РАС раннього віку. Відзначається, що окрім розробки інформаційних та методичних матеріалів для батьків потрібно розробити і затвердити пакет документації, необхідної для встановлення нормативно-правових відносин, для фіксування фахівцями в ході роботи з сім'єю діагностичних даних, результатів роботи. Вказується на необхідність оцінки ефективності роботи фахівця-